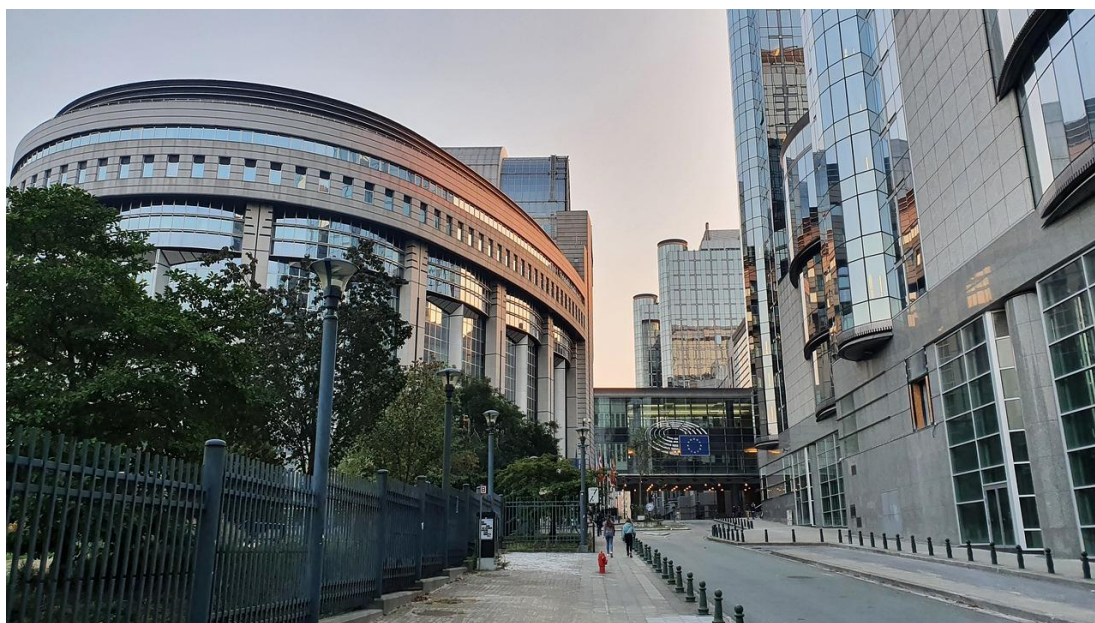

Paár Ádám

Egy elfeledett európai: Jacques Delors

Az Európa alapító atyái sorozatban egy olyan személyt ismertetünk meg, akinek elnöksége alatt az európai integrációs folyamat példátlan sebességű fejlődésre volt képes. Ennek ellenére mégis kevesen ismerik Jacques Delors nevét. Holott senki nem képviselte nála jobban az európai jóléti rendszer fenntartásának szükségességét, és kereste a kapcsolatot a fiatalokkal és a szakszervezetekkel.

info@meltanyossag.hu

www.meltanyossag.hu

0630-311-1701

1149 NAGY LAJOS KIRÁLY ÚT 167. II. 23.

A mostani írásunkban egy, az eddigiekhez képest kakukktojásnak számító politikust mutatunk be. Az eddig bemutatott alapító atyákban közös, hogy valamennyien a 19. század végén születtek, és már idősek voltak akkor, amikor az 1940-es évek végén megalapozták az európai integrációt. Másrészt megállapítottuk, hogy az összes európai alapító atya valamilyen értelemben a társadalmuk, országuk perifériájáról érkezett, és ez meghatározta a látásmódjukat. [Jacques Delors](#) (1925-2023) sok tekintetben más karakterrel rendelkezett. Egy olyan korszakban született, amikor a Páneurópa-gondolat virágkorát élte: 1925-ben. Huszonöt éves volt a német és francia szén- és acélforrások egyesítését előirányzó Schuman-terv bejelentése idején. Delors az egyetlen a sorozatunkban, aki egy fővárosban, Párizsban látta meg a napvilágot.

Érzékelhető, hogy Delors egy más generációt képviselt. Más karakter politikai értelemben is, mint az eddig az [Európa alapító atyái](#) sorozatban megismert személyek. Az eddigiek, a kommunista [Spinelli](#) kivételével, kereszténydemokraták voltak, vagy a kereszténydemokrácia eszméjéhez álltak közel. Delors egy kereszténydemokrata szervezetben, a Keresztény Munkások Francia Konföderációjában kezdte pályáját, 1969-ben a gaulle-ista Jacques Chaban-Delmas miniszterelnök tanácsadója volt, ám 1974-ben csatlakozott a Szocialista Párthoz. Ízlésében, retorikájában és nézeteiben azonban sok szempontból kereszténydemokrata maradt. Későbbi, európai integrációval kapcsolatos beszédeiben tetten érhető a kereszténydemokrácia

központi gondolatának, a szubszidiaritásnak a megbecsülése. 1979-ben beválasztották az Európai Parlamentbe, ugyanakkor pénzügyminiszteri posztot töltött be a szocialista Mitterrand-kormányban. 1985-ben Delors-t megválasztották az Európai Bizottság elnökévé, és ezt a tisztséget 1995-ig töltötte be.

Delors nevét kissé elfeledték mára. Holott az ő tízéves ciklusában az európai integráció nagyobb utat tett meg, mint a megelőző húsz évben. Az elnöki mandátuma során jött létre az, amit Európai Uniónak hívunk, a monetáris unió, a közös fizetőeszköz (euró), a belső piac, a közös európai állampolgárság, és a Schengeni övezet. Hogy miért lett Delors elfeledett? Talán azért, mert nagyon is magától értetődőnek vesszük mindazt, ami létrejött, másrészt két, egymást átszövő folyamat – a hidegháború vége és a rendszerváltozások –, illetve a bipoláris világrend elmúlása, Európa szovjet fenyegetettségének megszűnése fölötti eufória elhomályosítja a Delors-korszakot.

Delors nehéz időben vette át az elnökséget. Az európai gazdaság növekedése lelassult. Nyugat-Európa több országában a belső gazdasági és társadalmi kihívások hatására egy fordulat állt be: Margaret Thatcher és Helmut Kohl kormányai igyekeztek búcsút inteni a túlzottan nagyvonalú jóléti államnak, éppen akkor, amikor az európai társadalmi modell megvalósítása volt napirenden. Megkezdődött az első brit-európai csörte, amikor Thatcher a brit adófizetőkre hivatkozva bírálta az Európai Közösség bürokráciáját és az agrártámogatások

rendszerét. A sajtót ellepték a raktárakban álló „vajhegyekről” szóló apokaliptikus beszámolók, amelyek támadhatóvá tették a túltermelést fölpörgető közösségi agrárpolitikát. Erre az időszakra esett az afganisztáni háború, a kis hidegháború, az amerikai rakétatelepítések elleni nyugat-európai tiltakozási hullám, közben a zöld pártcsalád és az új típusú, bevándorlásellenes szélsőjobboldal megerősödött, kihívást intézve a hagyományos szocialista és kereszténydemokrata pártokkal szemben.

Ugyanakkor Delors időszakában számos előremutató lépés történt az integráció történetében. 1985. június 14-én az Európai Közösség hat alapító tagállama megállapodott a határaikon gyakorolt ellenőrzés megszüntetéséről. 1986. februárjában elfogadták az Egységes Európai Okmányt, májusban először vonták fel a kék alapon tizenkét csillagot ábrázoló lobogót, az Európai Unió mai hivatalos zászlaját. Ebben az évben csatlakozott Spanyolország és Portugália, új lökést adva az európai egyesülés folyamatának. 1989-ben megtörténtek a közép- és kelet-európai rendszerváltozások. 1990. június 15-én a schengeni egyezményvel megszüntették a személyforgalom ellenőrzését a közösségen belüli országhatárokon. 1992. február 7-én aláírták a maastrichti szerződést, amelynek értelmében 1993. november 1-jén megszületett az Európai Unió. 1995-ben Delors megkapta a Robert Schuman-medált. S az Európai Unió keletre és északra nézett: Ausztria, Svédország és Finnország csatlakozott, s megindultak a tárgyalások

Magyarországgal, Csehországgal, Szlovákiával és Lengyelországgal a jövőbeli csatlakozásról.

Delors számára új problémák merültek fel. Nyilvánvaló volt, hogy megoldást kellett találni olyan kérdésekre, amelyek az 50-es évek alapító atyái idején még nem, vagy nem kiélezett formában voltak jelen. Az ökológiai kérdés, az energiaválság, a monetáris unió megteremtése, a föderalizmus és a szubszidiaritás közötti feszültség jelentették azokat a kérdéseket, amelyekre Delors reflektált. Emellett Delors szívügyének tekintette az európai társadalmi modell, vagyis egy európai jóléti állam megalapozását, melynek eleme volt a fiatalok széles körű demokratikus nevelése. Az 1992-es Delors-javaslat indítványozta a diplomák és szakképzettségek kölcsönös elismerését.

Jacques Delors beszédeit gyűjteményben állították össze. Delors azért határozta el a beszédeinek az összegyűjtését, hogy elősegítse az elmélyült gondolkodást Európáról. Mint kifejti, „Európa építése közös vállalkozás. Mindenki részt vehet benne a maga helyén.” (9.) Az alábbiakban témacentrikusan mutatjuk be az ezen beszédekben szereplő téziseket.

A demokráciára nevelés

Delors már nem egyszerően az európai népek békéjének és jólétének biztosításáról beszélt, hanem belehelyezte az európai integrációt és annak tanulságait, tapasztalatait egy tágabb összefüggésrendszerbe: eszerint Európának feladata van a világban. A korábban bemutatott alapító atyák közül [Robert Schuman francia pénzügyminiszter](#) utalt feladatként a példamutatásra, ám [Monnet](#) inkább a nagyvilágot tekintette inspirációs forrásnak Európa számára, [Adenauer](#) pedig - a háború utáni német külpolitikai doktrínának megfelelően - mindvégig csak nyugat-európai keretben gondolkozott, lemondva a világpolitika műveléséről. [Churchill](#) a világkormány laboratóriumának kívánta látni a reménybeli Egyesült Államokat. Delors mindannyiuknál messzebb ment, amikor azt írt, hogy a jövőbeli politikai és monetáris uniónak „lehetővé kell tenni, hogy az Európai Közösség kifelé megerősödjön, mint olyan hatalom, amely eszményeit a békéről, a szabadságról és a szolidaritásról a világ összes népének szolgálatába tudja állítani.” (9.)

Érthető, hogy a korábban megismert európai államférfiak óvatosak voltak abban a tekintetben, hogy az Európai Gazdasági Közösség iránymutató legyen a területén kívül elhelyezkedő régiók számára. Az 1950-es években a Delors-féle missziós szerepvállalás nem állt volna összhangban a nyugat-európai országok háború utáni lehetőségeivel, amikor az újjáépítés, a szociális piacgazdaság

alapjainak lerakása és az európai vám- és agrárpolitikai kereteinek kialakítása voltak napirenden.

Az 1980-as évek végére a helyzet megváltozott. Az Európai Gazdasági Közösség mindinkább bizonyította életképességét, és intézményrendszere kiépült, szakpolitikái egyre mélyültek. Az 1970-es években megbuktak Európa utolsó fasiszta típusú diktatúrái (Görögország, Spanyolország, Portugália), és ezek az államok felvételt nyertek a Közösségbe: Görögország 1981-ben, Spanyolország és Portugália 1986-ban. A korábbi államok demokráciák voltak, és csatlakozásuk mögött kizárólag gazdasági és társadalompolitikai ösztönzők álltak. A fasiszta típusú diktatúrát maga mögött hagyó három új tagállam felvételi szándéka egy új feladatkörrel ruházta fel a Közösséget: a demokráciára nevelés előmozdításával. Gyors csatlakoztatásukat a demokratizálódás elősegítésének szándéka indokolta a Közösség részéről. Az 1989-es közép- és kelet-európai rendszerváltozások idején már teljesen magától értetődő volt a demokratikus politikai kultúrára nevelés.

Delors kifejtette, hogy „az Európai Közösség hitvallása az, hogy a kontinens más országaiban alkalmazza jól bevált módszerét”, azaz célja a béke, a párbeszéd és a szolidaritás terjesztése a kontinensen. (10.) A demokráciára nevelés célját Delors és mások visszavezették a II. világháborúig. Immár nem úgy értelmezték az Európai Gazdasági Közösséget, mint egy gazdasági és társadalompolitikai fókuszú

egyesülést, hanem úgy, mint egy demokratikus projektet. Ha jobban elolvassuk Monnet, Schuman és Adenauer írásait, akkor jól látható, hogy számukra a francia-német megbékélés volt a fő cél. Az energiapolitika, a szén- és acélforrások egyesítésének ezt kellett szolgálnia. Delors név szerint utal Monnet-ra, aki emlékiratában az összes többi európai atyánál jobban hangsúlyozta egymás megismerésének fontosságát: „Jean Monnet terápiája egyszerű és zseniális volt. Belesodorni országainkat a szolidaritás és együttműködés forgatagába, ami lehetetlenné teszi a visszatérést a régi gonosz szellemekhez.” (11.) Delors visszanyúlt a Monnet-i hagyományhoz, miszerint Európának önmagán túlmutató missziót kell gyakorolnia.

Kihívások

Delors ismertette az Európa előtt álló kihívásokat. Az egyik ilyen kihívás az unionista-föderalista szembenállás. Mi a két tábor elméletének lényege? Az unionisták úgy tekintenek az európai integrációra, mint amelyben államok államokkal szövetkeznek egyenrangú félként, a föderalisták viszont arra törekszenek, hogy minél jobban szétterítsék a közösségi szakpolitikákat, és egyre több jogkört kívánnak átruházni a tagállamokról a közösségi intézményekre. Delors megértéssel kezeli azokat a kritikákat, amelyek egy szuperállam létrejöttétől vagy éppen a jurisztokráciától (a bírák uralmáról) féltik a sokszínűséget és a szuverenitást.

Az Európai Bizottság elnöke reményét fejezte ki, hogy az Európai Tanács és az Európai Parlament jogkörének megerősítése növeli a demokratizálódást. Delors bizonyos értelemben elvetette a túlzott egységesítést. Például elvetette a közös védelmet, mondván, hogy erre nem érett meg a közösség. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy túl kell lenni azon a problémán, amit ő „euroszklerózisnak” nevezett, vagyis az Európai Gazdasági Közösség hatástalan működésén. Ehhez néhány területen kell csoportosítani a prioritásokat: Delors ilyenek tekinti a gazdaságot, a zöld politikát, valamint a csúcstechnológiák terén az elért eredmények megtartását. „Egy szó mint száz, Európának újra meg kell találnia a képzelőerő és az offenzíva útját!” (27.)

Máshol arról beszélt, hogy „ha el akarunk kerülni minden felesleges konfliktust, nem szabad ezt a föderális megközelítést a föderalizmus zászlajára tűzni, melyet egyesek minduntalan azzal az egyedüli céllal lobogtatnak, hogy kilátástalan vitákat szítanak azokkal szemben, akik a nemzetállam bizonyos koncepciója nevében elutasítják ezt.” (104.) Delors a megoldást a két álláspont áthidalására a szubszidiaritás elvében látta. Delors a kereszténydemokrácia eszméjéből átvett szubszidiaritást úgy magyarázta, hogy egyetlen hatalom vagy felsőbb intézmény sem vonhatja el az egyének és kisebb közösségek jogát attól, hogy önmagukat irányítsák. A gondolat, miszerint az egyének és a kisebb közösségnek joga van saját ügyei intézésére, mélyen az emberi méltóság gondolatában gyökerezik. Egyetértőleg idézi [Altiero Spinellit](#):

„Az unió csak azért cselekszik, hogy elvégezze a feladatokat, amelyek közösen hatékonyabban hajthatók végre, mintha a tagállamok egyenként cselekednének.” (104.)

Delors úgy véli, hogy hiba minden apró kérdésben elvonni a döntési jogosultságot a nemzeti parlamentektől. Felállít egy arany szabályt, miszerint két esetben a közösségi politikának előnyt kell élveznie a nemzeti parlamentekkel szemben: amennyiben a négy alapszabadságról, azaz az áruk, tőke, szolgáltatások és munkaerő szabad áramlásáról van szó, illetve amennyiben a nemzeti parlamentek döntése veszélyeztetné a verseny egyenlőségét.

Másfelől Delors óv attól is, amit a szubszidiaritás „alibiként való alkalmazásának” nevez. Az 1970-es évektől egyre terjedt a szélsőségesen piacpárti felfogás a konzervatív és liberális pártokban, miszerint az állam a széles szociális biztonság kialakításával elvonja az egyének szabadságát, önrendelkezési jogát. Ez a felfogás Thatcher azon mondatban csúcspontot ért el, hogy „nincsen olyan, hogy társadalom, csak egyének, férfiak és nők és családok léteznek.” Ebben az esetben az egyéni önrendelkezésért való aggodás a jóléti állam lebontásának fűgefaleveleként szolgált. Delors éles ellentétet von az 1980-as években hatalomra jutott – Reagan, Thatcher, Helmut Kohl – által képviselt neoliberais gazdaságpolitika és a Közösség szociális modellje között.

Delors felhívja a figyelmet arra, hogy a szélsőséges piacpártiság, a protekcionizmus elutasítása képmutatás. Nem érti, hogy nem látják sokan, hogy Európa nem engedheti meg magának a gazdasági versenyelőny lemondását. Az informatika és űrkutatás fejlesztése pedig érthetően nem mehet nemzeti alapon Európa esetében, hiszen ezek nagy anyagi kiadású technológiák, másrészt egyik országnak sincs joga kisajátítani ezeket az új ágazatokat. Sőt, utal arra is, hogy az Egyesült Államok és Japán érvelése mennyire hipokrita akkor, amikor bírálják az európai protekcionizmust. Ezek a közgazdászok a szabadságra hivatkoznak, a kereskedelem szabadságára, de nem veszik figyelembe, hogy vannak a pusztán közgazdasági kalkulációnál magasabb rendű értékek: például nonszensz lenne, hogy egy félmilliárdos közösség ne tudja magát ellátni élelmiszerrel. Delors világos látta mindezeket a jelenben is aktuális problémákat.

A társadalmi párbeszéd

1985. január 31-én Delors javaslatára a szakszervezetek és a munkáltatói szervezetek vezetőinek gyűlése megtárgyalta a szociális dialógust, azaz a közösségi társadalompolitika megvitatását. 1988-ban Delors javasolja, hogy az Európai Közösség tagállamai fogadják el a közösségi Chartát. Ez megtörtént 1989-ben. Nagy-Britannia, egyedül a 12 tagállam közül, elutasította a Charta aláírását. Delors szerint Európának meg kell őriznie az európai társadalmi modellt. Ehhez kijelöli a prioritásokat: a hátrányos helyzetű rétegek fejlesztése, a nehéz helyzetben lévő ipari régiók átalakításának támogatása, a munkanélküliség elleni küzdelem, a

fiatalok szakképzése és a vidékfejlesztés. Összesen az Európai Bizottság 40 milliárd fontot költött ezekre a célkitűzésekre. Delors megfogalmazott egy olyan álláspontot, amely érinti a demokratikus állampolgári nevelést: célul tűzte ki a folyamatos képzéshez való jog kiterjesztését az összes munkavállalóra. Ez nemcsak a szakképzést jelenti, hanem az általános iskolától a felsőfokú intézményekig terjedő képzést, a legszélesebb tudásterületek oktatását.

Delors nem hagy kétséget afelől, hogy az európai egység nem áll és nem állhat ellentétben az európai népek sokszínűségével. Mint mondta, „Európa a különbözőségekben érvényesíti önmagát. Önök, kedves barátaim, teljes mértékben britek fognak maradni, mindazzal együtt, ami az Önök lételemét alkotja. Az együttműködésnek és a szolidaritásnak köszönhetően közöttünk, európaiak között, sokféleségünk gazdagsága folytán sikerül majd megőriznünk identitásunkat, kultúránkat, döntési és cselekvési képességünket.” (50.)

1988. május 11-én az Európai Szakszervezeti Szövetség stockholmi kongresszusán Delors hat összefüggő célkitűzést fogalmazott meg: a belső piac megvalósítása és a monetáris unió megalakítása mellett két viszonylag új cél, a társadalmi kohézió és a környezetvédelem alaposabb figyelembe vétele is megjelenik a beszédben. Delors felszólítja azon országok kormányait, amelyekben a szociális norma alacsony, hogy emeljék a normát a szociális jogok terén legmagasabb szinten teljesítő országok színvonalára. Nyilvánvalóan a szociális

dimenzió terén Nagy-Britannia például elmaradt Németország, Hollandia és Skandinávia mögött. Delors megismétli a folyamatos képzéshez való jogot minden munkavállaló számára. Eszerint minden munkavállaló órakeretben részesülne, amelyet saját szükséglete szerint használhatna fel a saját műveltsége gyarapítására. Ez nemcsak a választott szakma terén történő továbbképzésre, hanem az állampolgári tudatosság és a legszélesebb műveltség fejlesztésére is alkalmas lenne.

Delors a munkavállalók széles körű nevelését tekintette célnak, és azt nem szűkítette le a specializáció szellemében a szakképzésre. Nem fejtegette, mit tartalmaz az oktatás-nevelés rendszere, de nyilvánvaló, hogy ebbe beletartozott a demokratikus politikai kultúra. Ugyanis hozzátette, hogy Európának a „dolgozók” közreműködésére van szüksége, és ezt a közreműködést, ezt a részvételt csak akkor érhetjük el, ha a dolgozók biztosak abban, hogy a választott út a társadalmi haladás dolgozója lesz.” (52.) Igaz, utóbbit a szakszervezetek stockholmi konferenciáján fejtette ki, de általában véve is célkitűzés volt az állampolgári nevelés, és ezzel összefüggésben az üzemeken belüli demokrácia fejlesztése.

Elűszó álmok?

Delors érdeme, hogy sikerült elérni az Európai Közösség intézményes reformját. Célkitűzése az ún. Európai Szociális Modell volt, amely magában foglalta a fiatal munkavállalók oktatás-nevelését, továbbá

a diplomák és szakképzettségek elfogadását. Delors igyekezett szorosabbra fűzni a közösségi vezetők kapcsolatrendszerét a szakszervezetekkel, a fiatalokkal és az ökológiai kérdés iránt fogékony értelmiségiekkel. Az 1980-as években már erősen éreztették hatását a neoliberais közgazdasági elmélet, amely Thatcher és Kohl révén politikai uralomra jutott Nagy-Britanniában és a Német Szövetségi Köztársaságban, és amely követelte a privatizációt, deregulációt, a szakszervezetek visszaszorítását, olykor egészen szélsőséges mértékben.

Delors nézetei ellenére az 1990-es években a megszorítások, a „sokterápiák” érvényesültek az újonnan fölszabadult, és az Európai Családhoz (Churchill szava) csatlakozni kívánó közép- és kelet-európai országok csoportjában. Kétségtelen, hogy Delors korszaka, illetve általában az 1990-es évek a jóléti állam utolsó nagy korszaka Európában. A 2000-es évektől kezdve már mindenütt a megszorítások politikája érvényesült, leszámítva Európa északi felét, Ausztriát és Franciaországot, amely országok ragaszkodtak az egyenlőségelvűséghez és szolidaritáshoz. Talán a jóléti állam értékeinek lassú erjedése is hozzájárul ahhoz, hogy a 2000-es évektől egyre csökkent az EU iránti lelkesedés, és egyre több euroszeptikus párt, mozgalom jelent meg a színen. Az euroszepticismus hozzájárult ahhoz, hogy Delors elfeledetté vált. Hiszen ő a minél egységesebb Európa híve volt.